

Věc C-375/20

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora**

Datum doručení:

10. srpna 2020

Předkládající soud:

Tribunal da Relação de Coimbra (Portugalsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

11. května 2020

Odvolatelka:

Liberty Seguros S.A.

Odpůrce:

DR

Předmět původního řízení

Třetí občanskoprávní senát Tribunal da Relação de Coimbra (odvolací soud v Coímbře, Portugalsko) žádá Soudní dvůr, aby se vyjádřil ke slučitelnosti možnosti stanovené vnitrostátním právem namítat neplatnost pojistné smlouvy z důvodu protiprávní povahy sjednaného obsahu vůči poškozeným třetím osobám a Fundo de Garantia Automóvel (Záruční fond pro pojištění motorových vozidel, Portugalsko) s unijním právem (směrnicí 2009/103/ES).

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Článek 267 druhý pododstavec SFEU.

Předběžná otázka

Brání [unijní] právo, a konkrétně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/103/ES, vnitrostátní právní úpravě, která umožňuje namítat vůči poškozeným třetím osobám a Fundo de Garantia Automóvel (Záruční fond pro

pojištění motorových vozidel) neplatnost smlouvy o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel, pokud tato neplatnost vyplývá ze skutečnosti, že pojistník používal pojištěné vozidlo k úplatné, nelegální a protiprávní přepravě osob a zboží a zatajil tento účel pojišťovně? Byla by odpověď stejná, pokud by cestující o nelegálnosti a protiprávnosti přepravy věděli?

Uplatňovaná ustanovení unijního práva

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/103/ES ze dne 16. září 2009 o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontrole povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění, konkrétně čl. 13 odst. 1.

Rozsudek ze dne 22. července 2017, *Fidelidade-Companhia de Seguros S. A. v. Caisse Suisse de Compensation a další* (C-287/16, EU:C:2017:575); rozsudek ze dne 4. července 2006, *Adeneler a další* (C-212/04, EU:C:2006:443); rozsudek ze dne 16. prosince 1993, *Miret* (C-334/92, EU:C:1993:945), a rozsudek ze dne 13. listopadu 1990, *Marleasing SA* (C-106/89, EU:C:1990:395).

Uplatňované předpisy vnitrostátního práva

Decreto-Lei n.º 291/2007, de 21 de agosto (aprova o regime do sistema do seguro obrigatório de responsabilidade civil automóvel e transpõe parcialmente para a ordem jurídica interna a Diretiva n.º 2005/14/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 11 de maio, que altera as Diretivas n.ºs 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE e 90/232/CEE, do Conselho, e a Diretiva n.º 2000/26/CE, relativas ao seguro de responsabilidade civil resultante da circulação de veículos automóveis) (nařízení s mocí zákona č. 291/2007 ze dne 21. srpna 1996, kterým se schvaluje režim pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a částečně se provádí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES ze dne 11. května 2005, kterou se mění směrnice Rady 72/166/EHS, 84/5/EHS, 88/357/EHS a 90/232/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel) (dále rovněž jen „SORCA“), *Diário da República* č. 160/2007, řada I, ze dne 21. srpna 2007: článek 22, čl. 47 odst. 1, čl. 49 odst. 1 písm. a) a b) a čl. 54 odst. 3.

Decreto-Lei n.º 72/2008, de 16 de abril (estabelece o regime jurídico do contrato de seguro) (nařízení s mocí zákona č. 72/2008 ze dne 16. dubna 2008, kterým se stanoví právní režim pojistné smlouvy) (dále jen „RJCS“), *Diário da República* č. 75/2008, řada I, ze dne 16. dubna 2008: konkrétně čl. 14 odst. 1, čl. 24 odst. 1, čl. 25 odst. 3 a článek 43.

Článek 253, čl. 254 odst. 1 a články 280 a 294 Código Civil (občanský zákoník).

Stručné shrnutí skutkového stavu a řízení

- 1 Liberty Seguros SA podala proti žalovanému, DR, nyní odpůrci, žalobu, kterou se dožadovala „určení neplatnosti pojistné smlouvy uzavřené s žalovaným z důvodu její věcné neplatnosti se zpětnou účinností ke dni jejího uzavření, aniž je dotčeno právo žalobkyně ponechat si jím zaplacené pojistné, v souladu s čl. 25 odst. 5 nařízení s mocí zákona č. 72/2008“.
- 2 Žalobkyně, nyní odvolatelka, v podstatě uvedla, že dne 27. srpna 2015 uzavřela se žalovaným smlouvu o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel, která se týkala vozidla (blíže identifikovaného ve spisu v původním řízení) s poznávací značkou 56-FB-46 (dále jen „FB“), a že žalovaný v příslušné žádosti uvedl, že je majitelem vozidla, a prohlásil, že toto vozidlo užívá pro soukromé účely jako jeho obvyklý řidič.
- 3 Uvedla také, že dne 9. září 2015 podal žalovaný návrh na změnu uvedené pojistné smlouvy, v níž požadoval, aby se předmětem pojištění stalo namísto vozidla „FB“ jiné vozidlo téže značky a modelu s poznávací značkou 80-PX-30 (dále jen „PX“), za jehož majitele a obvyklého řidiče se rovněž označil, přičemž prohlásil, že toto vozidlo je určeno pro jeho soukromé účely, má šest míst a on je pojistníkem a obvyklým řidičem; nijak přitom nezminil existenci přípojného vozidla. Žalobkyně se spolehla na prohlášení žalovaného a souhlasila se změnou smlouvy, přičemž všechna ostatní ujednání původní smlouvy uzavřené dne 27. srpna 2015 zůstala v platnosti.
- 4 Rovněž uvedla, že v důsledku nehody, k níž došlo dne 24. března 2016 ve Francii (jejíž obětí bylo dvanáct osob cestujících ve vozidle), se dozvěděla, že když žalovaný žádal o nahrazení pojištěného vozidla, nebyl, tehdy ani později, jeho majitelem, nebyl jeho obvyklým řidičem a nepoužíval jej k účelu uvedenému v žádosti, nýbrž že toto vozidlo bylo používáno k úplatné a nepovolené přepravě cestujících mezi Portugalskem a Švýcarskem, že k vozidlu bylo připojeno přípojně vozidlo o celkové hmotnosti 1 300 kg, že vozidlo mělo dvanáct míst (kromě místa řidiče) a dále, že obvyklým řidičem tohoto vozidla byl FN, který měl 19 let a byl držitelem neprofesního řidičského průkazu skupiny B, který jej opravňoval k řízení vozidel určených pro přepravu nejvýše 9 cestujících a s přípojným vozidlem o hmotnosti nepřevyšující 750 kg.
- 5 Nakonec žalobkyně konstatovala, že žalovaný tyto skutečnosti, zejména užívání vozidla pro vykonávanou činnost, úmyslně neuvedl a oklamal ji, pokud jde o rozsah sjednaného rizika, přičemž dodala, že kdyby o těchto skutečnostech věděla, odmítla by smlouvu uzavřít.
- 6 Svým jednáním žalovaný úmyslně a podvodně nesplnil povinnost uvést na začátku riziko, jež má být přeneseno, stanovenou v čl. 24 odst. 1 nařízení s mocí zákona č. 72/2008. Z tohoto důvodu má žalobkyně v souladu s čl. 25 odst. 3 uvedeného nařízení s mocí zákona a článkem 253 a čl. 254 odst. 1 občanského zákoníku právo smlouvu zrušit, a požaduje, aby to bylo určeno soudem.

- 7 Žalovaný, který byl řádně předvolán, nereagoval.
- 8 Fundo de Garantia Automóvel (Záruční fond pro pojištění motorových vozidel; dále jen „FGA“) ve lhůtě stanovené žalovanému k vyjádření podal návrh na vstup do řízení jako hlavní účastník, ve kterém s odvoláním na svou procesní legitimitu (má stejný zájem jako žalovaný, neboť pokud bude vyhověno návrhovému žádání žalobkyně, bude odpovídat za zaplacení náhrady škody), zpochybnil skutečnosti tvrzené žalobkyní a navrhl zamítnutí žaloby, přičemž podal vzájemnou žalobu a návrh na vstup třetích osob do řízení a navrhl vstup VS (registrovaná majitelka pojištěného vozidla), FN (řidič pojištěného vozidla) a JT (pojišťovací agent žalobkyně) do řízení jako vedlejších účastníků.
- 9 V této souvislosti uvedl, že pojistná smlouva byla uzavřena prostřednictvím pojišťovacího agenta působícího v místě bydliště žalovaného DR, přičemž je obecně známo, že uvedený vykonává podnikatelskou činnost v oblasti přepravy osob mezi Švýcarskem a Portugalskem za úplatu, a bylo to známo pojišťovacímu agentovi žalobkyně, který v okamžiku uzavření/změny smlouvy provedl prohlídku vozidla a věděl, že vozidlo má tři řady sedadel a úchyt na přípojně vozidlo. Dodal, že žalobkyně má sama k dispozici širokou škálu prostředků k ověření pravdivosti informací, které jí poskytne pojištěný, a že je povinna zkontrolovat odpovědi pojistníka a ověřit jejich správnost — dovolávání se napadnutelnosti smlouvy proto představuje zneužívající jednání ve smyslu *venire contra factum proprium*. Kromě toho uvádí, že v případě takové vady ji nelze v souladu s ustanovením článku 22 nařízení s mocí zákona č. 291/2007 namítat vůči poškozeným, a podal proto vzájemnou žalobu, kterou požaduje, aby bylo žalobkyni uloženo „uznat, že případnou napadnutelnost nebo neplatnost pojistné smlouvy uzavřené s žalovaným DR nelze namítat vůči poškozeným nebo FGA“.
- 10 Po ukončení kontradiktorního řízení mezi původními účastníky řízení povolil soud vstup FGA do řízení jako hlavního účastníka a připustil předloženou vzájemnou žalobu.
- 11 Žalobkyně mezitím podala návrh na rozšíření žaloby, v němž trvala na všech návrhových žádáních obsažených v původní žalobě, ale tvrdila, že pojistná smlouva je vzhledem k tomu, že byla uzavřena s osobou, která nemá zájem hodný právní ochrany (výkon protiprávní/nezákonné činnosti přepravy cestujících), je na základě čl. 43 odst. 1 nařízení s mocí zákona č. 72/2008 neplatná, a v souladu s čl. 265 odst. 2 a 3 Código de Processo Civil (občanský soudní řád) navrhla změnu žaloby v tom smyslu, že nadále obsahuje následující návrhová žádání:

„a) —určit, že pojistná smlouva je neplatná, se všemi právními důsledky, které z toho vyplývají;

b) —podpůrně, v případě, že uvedená smlouva nebude prohlášena za neplatnou, rozhodnout o jejím zrušení za konkrétních podmínek a v souladu s důvody uvedenými v žalobě, řádně založené do spisu“.

- 12 Soud prvního stupně měl za to, že byly prokázány zejména následující skutečnosti.
- 13 Dne 27. srpna 2015 navrhl žalovaný žalobkyni uzavření smlouvy o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel.
- 14 Tímto návrhem chtěl žalovaný, který se označil za majitele vozidla FB a prohlásil, že jej používá pro soukromé účely, kromě povinného krytí rizika občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené provozem tohoto vozidla pojistit, jakožto údajný majitel a obvyklý řidič, částečné krytí okenních skel ve schváleném servisu, úmrtí nebo pracovní neschopnost řidiče, léčebné výlohy řidiče, celkovou dočasnou pracovní neschopnost řidiče s jeho hospitalizací a doplňkové asistenční služby.
- 15 Žalobkyně, která se spolehla na prohlášení uvedená v té době žalovaným, u nichž předpokládala pravdivost a dobrou víru, souhlasila s navrhovaným krytím a vystavila odpovídající pojistku.
- 16 Dne 9. září 2015 předložil žalovaný žalobkyni v rámci pojistné smlouvy, která nabyla účinnosti o několik dní dříve, nový návrh, kterým, aniž by změnil platné pojistné krytí a částky, chtěl nahradit dosud pojištěné vozidlo jiným téže značky a modelu s poznávací značkou PX.
- 17 Žalovaný v návrhu na změnu, který podepsal, i u tohoto vozidla prohlásil, že uzavírá pojištění jakožto jeho majitel a obvyklý řidič, že vozidlo je určeno pro soukromé účely a má 6 (šest) míst pro přepravu cestujících a řidiče, přičemž nezmínil, že by chtěl pojistit přípojně vozidlo.
- 18 Žalobkyně, která se opět spolehla na prohlášení žalovaného obsažená v návrhu na změnu, který dotčený podepsal dne 9. září 2015, u nichž předpokládala pravdivost a dobrou víru, souhlasila se změnou pojištěného vozidla, za podmínek rizika uvedených v návrhu, s účinností od tohoto data, a vystavila odpovídající dodatek k pojistné smlouvě.
- 19 Po 25. březnu 2016 se žalobkyně dozvěděla, že žalovaný deklarované vozidlo neužíval - a to ani v době, kdy navrhl nahrazení pojištěného vozidla, ani později - k účelu uvedenému v návrhu pojištění, nýbrž k jinému, neboť jej používal pro mezinárodní přepravu cestujících a zboží mezi Švýcarskem a Portugalskem za úplatu, a že toto vozidlo jezdilo s přípojným vozidlem.
- 20 Pojištěné vozidlo jezdilo obsazeno devíti osobami (na třech řadách sedadel, každá se třemi místy), s výjimkou 24. března 2016, kdy jelo obsazeno dvanácti osobami (na čtyřech řadách sedadel, každá se třemi místy, přičemž poslední z řad je přídatná).
- 21 Žalovaný tuto činnost, kterou inzeroval nejméně od dubna 2015, vykonával bez jakéhokoli povolení jakéhokoliv orgánu.

- 22 Žalovaný úmyslně nezmínil tuto činnost žalobkyni ve svém návrhu pojištění.
- 23 Žalovaný a vedlejší účastník FN byli obvyklými řidiči vozidla „PX“.
- 24 Vedlejší účastník FN dosáhl dne 23. března 2016 věku 19 let a byl držitelem neprofesního řidičského průkazu skupiny B, který jej opravňoval k řízení vozidel určených pro přepravu nejvýše 9 cestujících a s přípojným vozidlem o hmotnosti nepřevyšující 750 kg.
- 25 FN jakožto řidič vozidla „PX“ a dalšího vozidla žalovaného uskutečnil v období od srpna 2015 do 24. března 2016 nejméně dvacet cest (tam a zpět) mezi Švýcarskem a Portugalskem, přičemž většinu z nich s vozidlem „PX“.
- 26 Pojištěné vozidlo absolvovalo minimálně některé z těchto cest s přípojným vozidlem, jehož celková hmotnost byla 1 300 kg.
- 27 Vozidlo „PX“ mělo devět pevných sedadel a dne 24. března 2016 byla přidána další tři přídavná sedadla ve čtvrté řadě. Tato sedadla byla instalována v den zahájení cesty, při které došlo k nehodě, a nebyla vybavena bezpečnostními pásy.
- 28 Žalovaný si byl plně vědom toho, že nemůže inzerovat, a tím méně sdělit žalobkyni, skutečnou činnost, kterou s použitím tohoto vozidla (a přípojného vozidla) provozuje a z níž má vysoké zisky v důsledku ceny, kterou vybíral od osob, jež využívaly jeho služeb, jelikož orgány k tomu příslušné tuto činnost nepovolily.
- 29 Žalovaný vybíral od každého z cestujících, které přepravoval, minimálně částku 100 eur za zpáteční cestu mezi Portugalskem a Švýcarskem.
- 30 Tato cena zahrnovala přepravu cestujícího a jeho zavazadel systémem „z domu do domu“.
- 31 Cesty zajišťoval jediný řidič, který většinou neměl odpovídající řidičské oprávnění s ohledem na počet přepravovaných osob a charakteristiky vozidla a příslušných přípojných vozidel.
- 32 Žalovaný si byl plně vědom toho, že pokud by v okamžiku, kdy žádal o pojištění, oznámil žalobkyni činnost, kterou vykonává a kterou má v úmyslu nadále vykonávat za použití pojištěného vozidla, žalobkyně by nikdy nesouhlasila s tím, že s ním dotčenou pojistnou smlouvu uzavře, natož pak s následně sjednanou změnou pojištěného vozidla.
- 33 Žalobkyně se dozvěděla o těchto skutečnostech (týkajících se činnosti vykonávané žalovaným s použitím pojištěného vozidla) po vážné dopravní nehodě, kterou utrpěla dodávka PX, a šetření, které nařídila provést.
- 34 K uvedené nehodě došlo dne 24. března 2016 ve 23.40 hodin na EN79 v Moulins, obec Montbeugny, Lyon, Francie.

- 35 K nehodě došlo, když se pojištěné vozidlo, řízené tehdy vedlejším účastníkem FN, které jelo ve směru Mâcon-Moulins, střetlo čelně s nákladním vozidlem, které jelo v opačném směru.
- 36 Ke střetu došlo v pravém jízdním pruhu z pohledu směru jízdy nákladního vozidla (Moulins-Mâcon), když vozidlo „PX“, které jelo v opačném směru po opakovaném předjíždění jiných vozidel a rychlostí vyšší, než je povolená rychlost na uvedené silnici (80 km/h), vjelo do uvedeného pruhu.
- 37 V důsledku uvedeného střetu zemřelo dvanáct portugalských občanů žijících v zahraničí, kteří jeli ze Švýcarska do vlasti strávit velikonoční dovolenou se svými rodinami.
- 38 Každý z těchto cestujících zaplatil nebo hodlal zaplatit žalovanému DR za probíhající cestu částku minimálně 100 eur.
- 39 Kdyby nedošlo k tragickému a definitivnímu přerušení, měla cesta mezi Švýcarskem a Portugalskem proběhnout bez přestávky a tak, že by bylo možné dorazit do plánovaného cíle mezi 11.00 a 12.00 dne 25. března 2016.
- 40 Nebylo počítáno s žádnou přestávkou na odpočinek, ani pro uvedeného řidiče, který jako jediný odpovídal za řízení vozidla během celé cesty, ani pro cestující, kteří cestovali „namačkani“ spolu s velkou částí svých zavazadel, v prostoru přibližně 4,5 metrů čtverečních a přibližně 8,5 metrů krychlových, přičemž čtyři z nich (tři, kteří seděli v poslední řadě sedadel, a dítě cestující v náručí) bez bezpečnostních pásů (které vozidlo nemělo).
- 41 Nejkratší trasa plánovaná pro tuto cestu, mezi městem Romont ve Švýcarsku a městem Guarda v Portugalsku, činila 1 643 kilometrů a trvala 16 hodin bez přerušení.
- 42 Vozidlo PX nemělo tachograf ani systém záznamu doby řízení, souvislé nebo přerušované, příslušných řidičů.
- 43 K vozidlu PX byl v okamžiku, kdy došlo k tragické nehodě, připojeno přípojně vozidlo s celkovou hmotností (bez nákladu) 1 300 kilogramů, ve kterém se nacházela ostatní zavazadla a věci cestujících.
- 44 Hmotnost osob a předmětů přepravovaných v tomto vozidle vedla k abnormálnímu zvýšení nestability při jeho provozu, která vzrostla exponenciálně při provádění takových manévru jako předjíždění a jízda při rychlosti vyšší než 90 km/h.
- 45 V důsledku síly střetu s nákladním vozidlem zvýšilo vymrštění cestujících, kteří cestovali bez bezpečnostních pásů, proti cestujícím, kteří seděli před nimi, riziko jejich úmrtí a nutně k němu přispělo.
- 46 Přípojně vozidlo nebylo kryto pojistnou smlouvou dotčenou v projednávané věci.

- 47 Žalovaný uvedl vedlejšímu účastníkovi JT, že sjednává pojištění, případně žádá o změnu pojistky jakožto majitel vozidla „PX“ a že je a bude jeho obvyklým řidičem.
- 48 Žalovaný prohlásil, že odpovědi uvedené na formuláři plně odpovídají pravdě a že nezatajil žádnou informaci, která by mohla mít vliv na rozhodnutí žalobkyně o navrhovaném pojištění.
- 49 Prohlásil, že si je vědom své povinnosti sdělit správně všechny informace, o nichž ví nebo které považuje za přiměřeně důležité k tomu, aby pojistitel mohl posoudit riziko, a rovněž prohlásil, že si je vědom povinnosti sdělit jakoukoliv změnu okolností nebo rizika krytého smlouvou po dobu trvání této smlouvy.
- 50 Po skončení řízení byl vydán rozsudek, kterým bylo částečně vyhověno žalobě a v plném rozsahu vyhověno vzájemné žalobě podané FGA, a pojistná smlouva uzavřená mezi žalobkyní a žalovaným byla prohlášena za neplatnou s účinkem *inter partes* a s právními důsledky, které z toho vyplývají, přičemž ostatní nároky vůči žalovanému byly zamítnuty, a kterým bylo určeno, že neplatnost pojistné smlouvy nelze namítat vůči poškozeným třetím osobám ani vůči FGA.
- 51 Žalobkyně Liberty Seguros S. A. podala proti tomuto rozsudku opravný prostředek k předkládajícímu soudu.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 52 Liberty SA ve svém opravném prostředku tvrdí, že v rozsahu, v němž napadený rozsudek uznává a prohlašuje dotčenou pojistnou smlouvu za neplatnou, měl rovněž konstatovat, že tuto neplatnost lze namítat vůči vedlejšímu účastníkovi Fundo de Garantía Automóvel, a v důsledku toho vůči poškozeným při nehodě dotčené v původním řízení, neboť náhradu škody musí vyplatit tento Fundo.
- 53 To vyplývá z výkladu článku 291 občanského zákoníku ve spojení s článkem 2, čl. 25 odst. 1 a 3 a čl. 147 odst. 1 a 2 nařízení s mocí zákona č. 72/2008 a článku 22, článku 27 (*a contrario*), čl. 47 odst. 1, čl. 49 odst. 1 a čl. 54 odst. 4 nařízení s mocí zákona č. 291/2007.
- 54 Použití uvedených ustanovení vnitrostátního práva totiž není v rozporu se směrnicemi Evropské unie o povinném pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel.
- 55 Směrnice Evropské unie totiž mají ve vztazích mezi jednotlivci a členským státem nebo veřejnými subjekty (v projednávané věci FGA) vertikální přímý účinek, což znamená, že jednotlivci se mohou v rámci veřejnoprávních vztahů dovolávat ustanovení směrnice, která jsou dostatečně jasná, přesná a bezpodmínečná.
- 56 Přímý horizontální účinek nastává ve vztazích mezi jednotlivci (soukromoprávní vztahy), a i když judikatura Soudního dvora uznává přímou použitelnost nařízení

(tj. vertikální i horizontální přímý účinek), v případě směrnic umožňuje pouze vertikální přímý účinek ve vztazích mezi jednotlivci a státem nebo veřejnými orgány.

- 57 Vnitrostátní soudy tak nemají žádný prostor pro uvážení, pokud jde o přímé použití nebo, jinak řečeno, uznání přímého horizontálního účinku směrnice v soudním řízení mezi jednotlivci, takže jej nemohou uznat.
- 58 V projednávané věci je Liberty Seguros podle vnitrostátního práva zproštěna občanskoprávní odpovědnosti v důsledku neplatnosti pojistné smlouvy.
- 59 Výklad vnitrostátní právní úpravy v souladu s unijním právem je vyloučen, pokud vede k výkladu vnitrostátního práva *contra legem*.
- 60 Liberty S.A. tedy navrhuje nahradit napadený rozsudek jiným, který vyhoví žalobě a uzná a rozhodne, že konstatovanou a uznanou neplatnost smlouvy o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel uzavřené mezi žalobkyní a žalovaným DR lze namítat vůči vedlejšímu účastníkovi Fundo de Garantia Automóvel a vůči poškozeným nehodou, k níž došlo ve Francii dne 24. března 2016, přičemž uvedenému Fondo (a nikoli žalobkyni Liberty Seguros) přísluší povinnost zaplatit posledně uvedeným náhradu utrpěné škody.
- 61 Fundo de Garantia Automóvel ve svém vyjádření požádal o rozšíření předmětu opravného prostředku, přičemž v souvislosti s tímto rozšířením uvedl následující tvrzení.
- 62 FGA má za to, že předkládající soud by měl pokládat za prokázané, že pojišťovací agent si byl plně vědom protiprávní činnosti vykonávané žalovaným DR, a sice přepravy osob mezi Švýcarskem a Portugalskem za úplatu.
- 63 Za těchto podmínek představuje dovolávání se smluvních výluk z pojištění ze strany pojišťovny bezpochyby zneužívající jednání ve smyslu *venire contra factum proprium*, jelikož tento subjekt chce zaujmout právní postoj zjevně odporující jeho předchozímu jednání, ve smyslu článku 334 občanského zákoníku.
- 64 I kdyby tomu tak nebylo, v rámci povinného sjednání pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel je zájem hodným právní ochrany zájem oběti dopravní nehody, a ustanovení článku 43 RJCS nelze použít.
- 65 I kdyby tedy bylo připuštěno, že pojistná smlouva neodráží zájem hodný právní ochrany, zvláštní systém povinného pojištění vyžaduje, aby neplatnost, o které hovoří článek 43 RJCS, byla vykládána jako pouhá napadnutelnost – a to v mezích nepravdivých prohlášení – a nemůže být tudíž namítána vůči poškozeným.
- 66 A i kdyby se jednalo o neplatnost – což se nejedná – mohla by být tato neplatnost namítána vůči poškozeným, a tedy vůči FGA, pouze tehdy, pokud by k jejímu určení došlo před nehodou.

- 67 FGA na závěr navrhuje zamítnutí opravného prostředku podaného společností Liberty Seguros jako neopodstatněného a potvrzení napadeného rozsudku, a podpůrně navrhuje, aby bylo rozhodnuto o rozšíření předmětu opravného prostředku.

Stručné vyličení odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 68 Za účelem rozhodnutí o opravném prostředku, který mu byl předložen, musí předkládající soud posoudit, zda - na rozdíl od toho, co bylo rozhodnuto v prvním stupni - je třeba mít za to, že neplatnost pojistné smlouvy z důvodu chybějícího zájmu hodného právní ochrany lze namítat vůči poškozeným a vůči FGA.
- 69 Soud prvního stupně měl za to, že pojistná smlouva dotčená v projednávané věci je nejen napadnutelná, nýbrž neplatná v souladu s čl. 43 odst. 1 RJCS, jelikož zájem pojištěného týkající se krytého rizika není hoden právní ochrany.
- 70 Dále měl napadený rozsudek za to, že vady, které zjistil v pojistné smlouvě – je namístě zopakovat je, neplatnost kvůli chybějícímu zájmu (pojištěného) hodnému právní ochrany v souvislosti s pojištěným rizikem, a napadnutelnost kvůli úmyslnému nesplnění původní ohlašovací povinnosti a s toho plynoucímu riziku spojenému s provozem vozidla – podle použitelného vnitrostátního práva, zejména článku 22, který výslovně stanoví možnost namítat neplatnost smlouvy vůči poškozeným osobám, a čl. 54 odst. 3 a 4 nařízení s mocí zákona č. 291/2007, ve spojení s RJCS, lze namítat vůči poškozeným a FGA.
- 71 Soud prvního stupně však v napadeném rozsudku dospěl k závěru, že tento výsledek – a sice namítatelnost – není slučitelný s unijním právem, přičemž uvedl, že „podle ustanovení čl. 3 odst. 1 první směrnice a čl. 2 odst. 1 druhé směrnice, při výkladu v souladu s právem Evropské unie a podle ustálené judikatury Soudního dvora Evropské unie v tom smyslu, že členské státy nemohou ohrozit užitečný účinek uvedených směrnic, nemohl portugalský stát stanovit v článku 22 SORCA možnost pojišťovny namítat vůči poškozeným a FGA výluky z pojištění vyplývající z neplatnosti smlouvy, i kdyby existovaly v okamžiku jejího uzavření“.
- 72 Na základě těchto úvah nakonec dospěl k závěru, že „v důsledku výše uvedeného je třeba mít za to, že pojistná smlouva je *inter partes* neplatná (nicotná kvůli neexistenci zájmu hodného právní ochrany a napadnutelná kvůli nepravdivým prohlášením a podvodným zatajením informací ze strany pojistníka), avšak pojišťovna nemůže namítat tuto neplatnost vůči poškozeným třetím osobám a FGA“.
- 73 Předkládající soud je toho názoru, že soud prvního stupně patrně vycházel z předpokladu, že situace dotčená ve věci v původním řízení a situace ve věci, v níž byl vydán rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 20. července 2017, C-287/16, jsou rovnocenné, což jej vedlo k závěru, že vnitrostátní právo je v rozporu s unijním právem, pokud jde o tuto namítatelnost/nenamítatelnost, přičemž

upřednostnil řešení podle unijního práva - v souladu se zásadou přednosti unijního práva před vnitrostátním právem - a dospěl tedy k závěru, že pojišťovna nemůže namítat vůči poškozeným a FGE neplatnost pojistné smlouvy vyplývající z nicotnosti kvůli chybějícímu zájmu hodnému právní ochrany nebo napadnutelnosti v důsledku nepravdivých prohlášení nebo podvodných zatajení informací ze strany pojistníka.

- 74 Takový je v podstatě závěr, o jehož změnu usiluje pojišťovna v řízení o opravném prostředku, přičemž se dovolává skutečnosti, že nařízením s mocí zákona č. 291/2007 ze dne 21. srpna 1996 zákonodárce zamýšlel provést směrnici 2005/14/ES o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel do vnitrostátního právního řádu pouze částečně, neboť tak to uvedl v příslušné preambuli, a skutečnosti, že směrnice nemají horizontální přímý účinek, což je výklad, který, jak se snažila dotčená pojišťovna ukázat, trvá v judikatuře Soudního dvora v podstatě beze změny.
- 75 Pojišťovna, která podala opravný prostředek, rovněž argumentuje, že použitá zásada konformního výkladu, která představuje alternativu k neexistujícímu přímému horizontálnímu účinku směrnic, nemá smysl, jelikož v situaci dotčené v této věci by výklad vnitrostátní právní úpravy v souladu s unijním právem znamenal výklad vnitrostátního práva *contra legem*, protože, jak je zjevné z napadeného rozsudku, vnitrostátní právo, vykládané správně, neumožňuje jiný výsledek než namítatelnost, a Soudní dvůr při stanovení uvedené zásady jasně uvedl, že nemůže představovat základ pro výklad práva *contra legem*.
- 76 Nicméně i když výklad ve smyslu neexistence horizontálního přímého účinku směrnic stále platí – i přes řadu příspěvků popírajících „zásadu přímého účinku“, objevila se alternativní řešení k uvedené neexistenci horizontálního účinku, přičemž jako taková lze uvést široké pojetí státu, využití mechanismu konformního výkladu a potvrzení zásady odpovědnosti státu za porušení unijního práva.
- 77 V konečném důsledku lze za účelem vyhnout se neuznání přímého účinku směrnic využít rovněž mechanismu řízení o předběžné otázce, jelikož rozhodnutí Soudního dvora mají obecnou působnost, takže vnitrostátní soudy jsou povinny respektovat smysl a dosah, který tato rozhodnutí přiznávají pravidlu unijního práva.
- 78 Legitimita použití alternativních řešení k neexistenci horizontálního přímého účinku za účelem uplatnění určitého obsahu směrnice mezi jednotlivci vychází především ze zásady přednosti unijního práva, která přispívá k potvrzení zásady účinné soudní ochrany, a tak zabránění tomu, aby stát byl odpovědný za porušení unijního práva.
- 79 V projednávaném případě je mezi alternativními mechanismy k neexistenci horizontálního přímého účinku směrnic zajímavý mechanismus konformního výkladu, který je rovněž znám jako zásada nepřímého účinku nebo zásada loajálního výkladu a který v podstatě spočívá v povinnosti vnitrostátních soudů

vykládat vnitrostátní právní úpravu provádějící směrnici ve světle znění a účelu této směrnice.

- 80 Tato zásada byla jasně uznána v rozsudku ze dne 13. listopadu 1990, *Marleasing* (C-106/89), z něhož jasně vyplývá, že mechanismus výkladu se musí použít rovněž ve vztazích mezi jednotlivci, a nikoli pouze ve vertikálních vztazích; že platí pro všechny orgány členských států a že se vztahuje na veškeré vnitrostátní právní předpisy, jak starší, tak pozdější než směrnice, a nikoli pouze na vnitrostátní právní předpisy přijaté specificky k provedení směrnice.
- 81 V rozsudku ze dne 4. července 2006, *Adeneler* (C-212/04), nicméně Soudní dvůr zmiňuje meze uvedeného způsobu výkladu: „[p]ovinnost vnitrostátního soudu přihlížet k obsahu směrnice, pokud vykládá a používá relevantní pravidla vnitrostátního práva, je [...] omezena obecnými právními zásadami, zejména zásadou právní jistoty a zásadou zákazu zpětné účinnosti, a nemůže sloužit jako základ pro výklad vnitrostátního práva *contra legem*“ (bod 110).
- 82 Předkládající soud rovněž uvádí, že je třeba zdůraznit, že i když lze s dostatečnou jistotou vycházet z předpokladu, že namítat neplatnost pojistné smlouvy vůči poškozeným třetím osobám a FGA za konkrétních okolností smlouvy dotčené v původním řízení by bylo v rozporu s unijním právem, neznámá to, že zásada konformního výkladu umožňuje dospět k opačnému závěru, než k jakému došel soud v prvním stupni, jelikož, jak plyne z analýzy vnitrostátního práva provedené v této oblasti, vedl by uvedený konformní výklad velmi pravděpodobně k výkladu tohoto práva *contra legem*, což, jak již bylo zmíněno, uvedená zásada neumožňuje.
- 83 Předkládající soud si není jist, zda by bylo v rozporu s unijním právem namítat neplatnost pojistné smlouvy vůči poškozeným třetím osobám a vůči FGA za konkrétních okolností smlouvy dotčené v původním řízení.
- 84 Podle uvedeného soudu je to proto, že ani v po sobě jdoucích směrnících v oblasti povinného pojištění občanskoprávní odpovědnosti, ani ve známé judikatuře Soudního dvora v této oblasti se nehovoří o neplatnosti pojistné smlouvy vyplývající z protiprávní povahy sjednaného obsahu. Z judikatury nanejvýše vyplývá, na základě výše uvedeného rozsudku o předběžné otázce ze dne 20. července 2017 (C-287/16), nemožnost namítat vůči poškozeným neplatnost pojistných smluv napadnutelných pro vadu vůle, založenou na podvodně předložených nepravdivých prohlášeních o vlastnictví vozidla a totožnosti jeho obvyklého řidiče, nebo pojistných smluv nicotných kvůli tomu, že pojištěný nemá v souvislosti s krytým rizikem zájem hodný právní ochrany, avšak uvedená judikatura se nevyslovila k (ne)namítatelnosti neplatnosti vyplývající z pojistné smlouvy, jejímž předmětem je činnost, která je nejen nepovolená a proto nelegální, ale ani nemůže být povolena, jelikož je protiprávní a nezákonná, takže lze dokonce mít za to, že její uživatelé, poškozené třetí osoby - podle názoru žalobkyně, nepodloženého skutkovými okolnostmi - jednali ve zlém úmyslu, jelikož nemohli nevědět o nelegální a protiprávní povaze uvedené činnosti.

- 85 Je tedy zjevné, že pojistná smlouva dotčená v původním řízení je nejen napadnutelná, ale neplatná, jak bylo uvedeno v napadeném rozhodnutí, neboť nelze v žádném případě tvrdit, že riziko protiprávní činnosti může odpovídat „zájmu hodnému právní ochrany“. Je možné, že se zde nepoužije článek 43 RJCS, ale pravděpodobně článek 14 tohoto předpisu, který se týká „zakázaných pojištění“ a který hned ve svém odst. 1 písm. a) zakazuje uzavírání pojistných smluv, které kryjí rizika vyplývající z trestní odpovědnosti, spáchání protiprávního aktu nebo disciplinárního deliktu, a kromě toho nadále zaručuje použitelnost „obecných pravidel týkajících se legality sjednaného obsahu“, čímž nevyhnutelně odkazuje na ustanovení článků 280 a 294 občanského zákoníku.
- 86 Kromě toho takovou neplatnost nelze v žádném případě stavět na roveň napadnutelnosti z důvodu úmyslného opominutí počátečního nebo pozdějšího uvedení rizika v souladu s čl. 24 odst. 1 a články 25 a 91 RJCS. Žalovaný, pojistník, neopomněl uvést účel, ke kterému zamýšlel využívat pojišťované vozidlo, náhodou. Za těchto podmínek poškozuje toto opomenutí nejen pojišťovnu tím, že zasahuje do rovnováhy, která má být synallagmatická mezi placeným pojistným a rizikem, ale obecně i společnost tím, že vyvolává značně vysoké riziko v silniční dopravě, jak ukazuje nastalá nehoda.
- 87 V prvním stupni bylo rozhodnuto, a zdá se, že toto rozhodnutí je konečné, že pojistná smlouva dotčená ve věci v původním řízení je neplatná v důsledku protiprávnosti jejího předmětu, takže neplatnost z tohoto důvodu se nemůže změnit na napadnutelnost, a je proto třeba dospět k závěru, že dotčená situace vyvolává falešnou otázku, a sice otázku (ne)namítatelnosti napadnutelnosti vůči poškozeným třetím osobám a FGA.
- 88 V rámci opravného prostředku je v konečném důsledku třeba rozhodnout, zda vůči poškozeným třetím osobám a FGA lze namítat - v důsledku provozu vozidla, pro které byla uzavřena smlouva o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z jeho provozu - neplatnost této smlouvy, která byla způsobena protiprávností jejího předmětu, i když třetí osoby mohly o této protiprávnosti vědět.
- 89 Podle předkládajícího soudu přitom tato otázka nebyla zodpovězena výše uvedeným rozsudkem Soudního dvora ze dne 20. července 2017, v jehož výroku bylo uvedeno:
- „Článek 3 odst. 1 směrnice [...] 72/166/EHS [...] a čl. 2 odst. 1 [druhé směrnice 84/5/EHS] je třeba vykládat v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, která by za takových okolností, jako jsou okolnosti věci v původním řízení, umožňovala namítat vůči poškozeným třetím osobám neplatnost smlouvy o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorového vozidla z důvodu nepravdivých původních prohlášení pojistníka stran totožnosti majitele a obvyklého řidiče dotčeného vozidla nebo z důvodu okolnosti, že osoba, na jejíž účet nebo jejímž jménem byla pojistná smlouva uzavřena, nemá hospodářský zájem na uzavření uvedené smlouvy.“

- 90 Předkládající soud s výslovným odkazem na stanovisko profesora Menezes Cordeiry, které bylo založeno do spisu v původním řízení, uvádí, že „vada zjištěná Soudním dvorem v posuzovaném rozsudku [C-287/16] je velmi omezená. Smlouva dotčená v uvedené věci měla pouze ‚vadu‘ nesprávného prohlášení o totožnosti obvyklého řidiče vozidla, aniž by tato nesprávnost vedla k podstatnému zvýšení rizika. V konkrétním případě tragické nehody, ke které došlo ve Francii, však nešlo o takovou vadu: realita je zde zcela jiná, než jak je uvedeno ve smlouvě, s rizikem exponenciálně vyšším a faktory ukazujícími na závažnou protiprávnost“.
- 91 Podle Tribunal da Relação de Coimbra tak na otázku, která je předmětem oprávněného prostředku, nelze nalézt odpověď v uvedeném rozsudku Soudního dvora ani v jiných rozsudcích v oblasti dopravních nehod, takže obsah unijního práva v souvislosti s otázkou dotčenou v původním řízení není znám.
- 92 Článek 267 SFEU počítá v takových situacích se žádostí o rozhodnutí o předběžné otázce, tj. mechanismem - a to je třeba upřesnit - prostřednictvím kterého je Soudní dvůr oprávněn pouze k výkladu unijního, nikoli vnitrostátního práva.
- 93 Článek 267 druhý pododstavec SFEU totiž přiznává všem vnitrostátním soudům možnost obrátit se na Soudní dvůr s předběžnou otázkou v rámci věcí, které projednávají, a za tímto účelem stačí, aby vyvstala otázka týkající se výkladu nebo platnosti unijního práva, která je relevantní pro dotčené rozhodnutí.
- 94 Třetí občanskoprávní senát Tribunal da Relação de Coimbra se rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru Evropské unie předběžné otázky uvedené na začátku.